

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті визначаються особливості застосування інноваційних технологій у процесі формування культури професійного спілкування майбутніх учителів іноземних мов; більш детально характеризуються комп'ютерні та мультимедійні технології навчання іноземних мов.

Ключові слова: інноваційні технології, комп'ютерні технології, мультимедійні засоби навчання, культура професійного спілкування, майбутній учитель іноземних мов.

В статье определяются особенности использования инновационных технологий в процессе формирования культуры профессионального общения будущих учителей иностранных языков; более детально характеризуются компьютерные и мультимедийные технологии обучения иностранным языкам.

Ключевые слова: инновационные технологии, компьютерные технологии, мультимедийные средства обучения, культура профессионального общения, будущий учитель иностранных языков.

The article defines the peculiarities of using innovative technologies in building the culture of professional communication of future teachers of foreign languages as well as gives a detailed view of computer technology and multimedia technologies of teaching a foreign language.

Key words: innovative technology, computer technology, multimedia technologies, culture of professional communication, future teacher of foreign languages.

Здатність системи освіти задовольняти потреби особистості та суспільства у висококваліфікованих освітніх послугах визначає перспективи економічного, інтелектуального та духовного розвитку України. Сучасна педагогічна освіта спрямована на підготовку мобільного, ефективно діючого вчителя, який реагує на нові соціальні запити, здатен до творчого росту та професійного вдосконалення, сприйняття та створення інновацій, до оновлення власних знань, збагачення педагогічної теорії та практики.

Сьогодні в системі мовної освіти відбулися значні позитивні зміни як в організаційному, так і змістовому відношенні. Особлива увага у відборі змісту навчання іноземних мов приділяється його соціокультурному спрямуванню, формуванню високого рівня культури професійного спілкування. Майбутні учителі іноземних мов повинні оволодіти інноваційними технологіями, що забезпечують розвиток соціокультурної освіченості, мовленнєвої активності, готовності до міжкультурного спілкування у відповідних життєвих ситуаціях, формують здатність до викладання іноземної мови з орієнтацією на міжкультурну комунікацію, сприяють успішній адаптації до нових умов соціально-

культурного середовища. Отже, застосування інноваційних технологій у навчальному процесі є важливою ланкою підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Як свідчить аналіз педагогічної та лінгводидактичної літератури, практика формування мовних, мовленнєвих, комунікативних умінь і навичок майбутніх учителів іноземних мов, їхньої культури професійного спілкування щільно пов'язана з розробками дослідників у царині професійної підготовки педагогів (Є. Бондаревська, О. Дубасенок, І. Зязюн, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, І. Лернер, О. Пехота, Н. Радіонова, С. Сисоєва, М. Скаткін, В. Сластьонін, А. Тряпціна, С. Чистякова, В. Якунін та інші), впровадження інноваційних технологій навчання у вищій школі (В. Беспалько, І. Бім, Б. Блум, О. Вербицький, Ю. Ємельянов, Н. Лаврентьєва, С. Неверкович, І. Нікітін, Л. Петровська, В. Платов, Є. Полат, Дж. Стіл, Б. Чарний, Г. Щедровицький, І. Якиманська та інші), теорії та практики комунікативно-діяльнісного й особистісно зорієнтованого підходів до навчання мовлення загалом й іншомовного мовлення зокрема, а також педагогічного мовлення (Л. Антонова, О. Арделян,

В. Баркасі, Н. Бібик, О. Бігич, Н. Бражник, С. Гапонова, Л. Горобець, Н. Десяєва, Т. Донська, І. Зимня, Н. Іпполітова, В. Кан-Калік, О. Коваленко, Н. Купіна, Т. Ладиженська, О. Леонтєв, В. Мещеряков, С. Ніколаєва, О. Пометун, С. Савіньон, М. Свейн, З. Смелкова, О. Філіппова та інші), культури мови та мовлення, лінгвістичної теорії тексту та комунікативної лінгвістики, стилістики мови та мовлення (Ф. Бацевич, І. Вихованець, П. Гальперін, В. Гнаткевич, К. Городенська, П. Дудик, А. Загнітко, С. Єрмоленко, Г. Китайгородська, А. Коваль, Л. Мацько, Т. Радзівська, Ю. Пассов, М. Пентиліук, М. Стельмахович та інші). Однак дидактичний аспект формування культури професійного спілкування майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій не є достатньо висвітленим у наукових розвідках і потребує більш детального вивчення, що забезпечує **актуальність і новизну** теми дослідження.

Мета статті – визначити особливості застосування інноваційних технологій у процесі формування культури професійного спілкування майбутніх учителів іноземних мов.

У науковій літературі [4; 7; 10; 12] визначаються значущі позитивні чинники інноваційної діяльності майбутнього вчителя іноземних мов, а саме: прагнення до професійного росту, творча ініціатива, здатність до самоаналізу, здатність до бачення психолого-педагогічних проблем і шляхів їх розв'язання.

Підготовка майбутнього вчителя до культурного, професійного й особистісного спілкування з представниками інших країн із іншими соціальними традиціями, мовною культурою передбачає формування здатності розуміти ментальність носіїв виучуваної мови, національної своєрідності країни виучуваної мови, врахування цих особливостей у практиці навчання іноземної мови й у формуванні особистості того, хто навчається, як суб'єкта міжкультурної комунікації. Це передбачає відкритість до інших культур, до їх вивчення, повагу до традицій та звичаїв інших народів, готовність до розуміння, до знаходження взаємних інтересів, до відказу від культурних передсудів. Звідси випливає, що цілі навчання іноземних мов є загальнолюдськими, такими, що «відкривають гуманістичні ідеали» [2], співвідносяться із дедалі більшим усвідомленням узагальненості гуманітарного мислення [1]. Розуміння мови як продукту розвитку суспільства й як засобу формування його мислення та ментальності є похідним у розгляді процесів навчання іноземних мов. Підхід до викладання іноземних мов як до відбиття соціокультурної реальності робить необхідним ознайомлення з культурним розмаїттям світу з одного боку, а з другого – його національно самобутністю.

С. Ніколаєва підкреслює, що змістом професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов є спеціалізація лінгвістичної, лінгвокраїнознавчої, комунікативної, навчально-пізнавальної та лінгво-методичної компетенцій, професійно-педагогічних і методичних умінь і навичок [7]. Саме тому, на наш погляд, професійне спілкування іноземною мовою,

безумовно, повинне відбивати психологічні, педагогічні, методичні аспекти навчальної діяльності вчителя в умовах загальноосвітньої середньої школи, сконцентрувати в собі всі провідні аспекти його педагогічної діяльності.

Значний резерв підвищення якості професійної підготовки та культури професійного спілкування на заняттях з іноземної мови («Практичний курс іноземної мови», «Міжкультурна комунікація», «Лінгвокраїнознавство», «Методика викладання іноземних мов» тощо) міститься в застосуванні інноваційних технологій (інтерактивні технології навчання, технологія проектного навчання, комп'ютерні технології тощо [5; 9; 11]), які дозволяють максимально активізувати мовленнєву діяльність студентів, серед них: проблемно-пошукові завдання, навчальні, ділові та рольові ігри, мозковий штурм, метод проектів, різноманітні прийоми – дискусійна піраміда, диспут, дискусія, робота в парах або мікрогрупах, інформаційні прогалини, творчий диктант, застосування флеш-карт тощо.

Упевнені, що для повного оволодіння вміннями та навичками педагогічного спілкування іноземною мовою необхідно моделювати різні форми професійної мовленнєвої поведінки, що ґрунтується на співробітництві, стратегіях комунікативної взаємодії викладача та студентів із спільним обговоренням і розв'язанням комунікативних завдань. Різноманітність таких завдань на заняттях з іноземної мови дозволяє підвищити якісний рівень навичок соціально-особистісного спілкування викладача та студента, викладача та колективу студентів, сприяє більш швидкому перебігу процесу спеціалізації особистості педагога, формуванню в нього основ педагогічної майстерності.

Аналіз наукової літератури (О. Ломакіна [6], В. Морозова [8], С. Ніколаєва [7], О. Смолянінова [9], В. Цетлін [10], Н. Язикова [12] та інші) та наш власний досвід свідчить, що культура професійного спілкування майбутніх учителів іноземних мов також формується через різноманітні види діяльності, з-поміж яких: застосування мультимедійних навчальних програм, електронних копій навчальних відеоматеріалів; спілкування з носіями іноземної мови за допомогою електронної пошти; використання ресурсів Інтернету. Ці методи можна застосовувати на заняттях із фонетики, лексики та граматики, практики усного та писемного мовлення, в самостійній роботі студентів.

Із розмаїття педагогічних застосувань інноваційних технологій на базі сучасної електронної техніки можна особливо виокремити використання програмних засобів, орієнтованих не тільки на здійснення навчальної діяльності в педагогічному ВНЗ, але й на інтенсифікацію іншомовної діяльності загалом і професійного спілкування зокрема. За допомогою програмних засобів можна презентувати навчальну інформацію в різноманітній формі, ініціювати процеси засвоєння нових знань, набуття вмінь і навичок іншомовної мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, аудіювання, письмо), формувати культуру мовлення та культуру професійного спілкування,

ефективно здійснювати контроль результатів навчання, тренувати, повторювати, активізувати пізнавальну діяльність студентів, формувати та розвивати певні види мислення.

Д. Чернилевський звертає увагу на низку методичних цілей, які ефективно реалізуються за допомогою застосування програмних засобів [11], серед них найбільш слушними, на нашу думку, є такі, як: 1) індивідуалізація та диференціація процесу навчання іноземних мов; 2) здійснення контролю з діагностикою помилок, а також самоконтролю та самооцінки; 3) організація тренування в процесі засвоєння навчального матеріалу та самопідготовки студентів; 4) комп'ютерна візуалізація навчальної інформації; 5) проведення практикумів (наприклад, перекладів, написання творів, створення мовленнєвих ситуацій); 6) забезпечення доступу до Інтернету з метою пошуку необхідної інформації; 7) посилення мотивації навчання.

Наприклад, Web-технологія дозволяє реалізувати дидактичний принцип наочності за рахунок широкого застосування мультимедіа – статичної та динамічної (анімованої) графіки, відео, звуку. Технологія гіпертексту – однієї із складових Web-технології – надає майбутнім учителям можливість вибору власної освітньої траєкторії, що суттєво допомагає реалізувати диференційний й особистісно зорієнтований підхід до викладу навчального матеріалу. Також застосування цієї технології створює умови для навчання користуватися різними сервісами Інтернету (електронна пошта, відеоконференції, навчальні чати тощо) з єдиним Web-інтерфейсом. Web-технології можна застосовувати й при відсутності доступу до Інтернету: навчальні матеріали у вигляді Web-сайтів, розміщених на локальному сервері, на жорсткому диску, на різних електронних носіях інформації. Студенти можуть створювати власні Web-сайти, навчальні проекти, презентації з будь-якої навчальної дисципліни. Без застосування Web-технології неможливо проводити online тестування студентів [3], яке дозволяє оптимізувати контроль за якістю їхніх знань, умінь і навичок.

Отже, мультимедійні засоби (пакет Microsoft Office, Lotus Same Time Server+ Learning Space тощо) допомагають поглибити та розширити іншомовні знання, відпрацьовувати навички говоріння іноземною мовою, а також створюють додаткову мотивацію до оволодіння іноземною мовою, залучають до культури виучуваної мови, сприяють формуванню комунікативного аспекту педагогічної культури. Наприклад, за допомогою програми Power Point для створення презентацій можна здійснювати такі навчальні дії, як: 1) створення слайдів, в яких міститься текстова та графічна інформація; 2) додавання графіків і діаграм до слайдів; 3) додавання аудіо- та відеофайлів до слайдів; 4) трансляція презентації в одній або декількох аудиторіях; 5) голосовий супровід трансляції; 6) запис трансляції для її подальшого використання без участі лектора. Як бачимо, при використанні мультимедійних курсів, створених за допомогою програмного засобу Power Point, стираються кордони

між аудиторними заняттями та дистанційним навчанням.

Мультимедійні курси навчання іноземних мов, мультимедійні енциклопедії та словники, програмні комплекси містять лінгвокраїнознавчі матеріали, довідники, кліпи, відеофільми із замальовками, в яких пропонується культурно значуща інформація. Позитивною якістю мультимедійних засобів навчання є їх властивість надавати можливість вільно пересуватися в інформаційному просторі, розрізняти мовлення, спілкуватися з комп'ютером через мікрофон тощо.

Інтернет відкриває можливості для створення різноманітних проблемних ситуацій, які підвищують якість навчальної роботи та відіграють велику роль при підготовці вчителів іноземних мов. Проблемні ситуації, що проєктуються в інформаційно-навчальному середовищі як динамічний, опосередкований комп'ютерними технологіями процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії всіх учасників навчального процесу, доцільно формувати в межах спеціально підібраних невеликих наукових досліджень навчального характеру, що включають постановку завдання, перелік адрес в Інтернеті, необхідних для їх вирішення тощо. За допомогою інтерактивного спілкування, яке відбувається в чатах, а не в усній формі, в майбутніх учителів іноземних мов тренуються навички у передаванні та сприйнятті інформації, в установленні зворотного зв'язку, в умінні підтримувати комунікацію, а також формуються та розвиваються мовні та мовленнєві знання, вміння та навички. Альтернативність розв'язання проблемних ситуацій потребує від них більш широкого наукового кругозору, ніж при виконанні стандартних завдань.

Такі інноваційні технології базуються на принципах, які відбивають специфіку виучуваного предмету та самого середовища навчання: відкритість, інтегративність, системність, послідовність, інтерактивність, наочність презентації матеріалу, багатоглибинність усіх компонентів середовища.

Участь в інформаційно-комунікаційній педагогічній діяльності сприяє комплексному формуванню всіх аспектів культури професійного спілкування: мовного, мовленнєвого, комунікативного, соціокультурного, лінгвокраїнознавчого, пізнавального, а також суміжних комунікативно-когнітивних умінь студентів (пошуку і відбір релевантної інформації, її аналіз, узагальнення, класифікація). Моделювання реального аутентичного середовища за допомогою залучення Інтернет-ресурсів слугує не лише більш успішному засвоєнню іноземної мови, але й дозволяє досягнути глибинний закон єдності та розмаїття культури.

Таким чином, організація лекційних і практичних занять з іноземної мови за допомогою інноваційних технологій забезпечує їх культурознавчу спрямованість, краще усвідомлення культури власної країни, вміння презентувати її засобами іноземної мови, включення до діалогу культур, а також сприяє формуванню культури професійного спілкування майбутніх учителів іноземних мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Библер В. С. Две культуры. Диалог культур (опыт определения) / В. С. Библер // Вопросы философии. – 1989. – № 6. – С. 31–42.
2. Вайсбург М. Л. Обучение учащихся средней школы пониманию иностранной речи на слух / М. Л. Вайсбург. – М. : Просвещение, 1985. – 163 с.
3. Злотникова И. Я. Формирование информационной компетенции будущего учителя-предметника в педагогическом вузе / И. Я. Злотникова // Педагогическая информатика. – 2004. – № 1 – С. 44.
4. Кабакчи В. В. Практика английского языка межкультурного общения: Religion, Christianiti, Russian Orthodoxy (Pravoslavie) : [учебное пособие] / В. В. Кабакчи. – СПб. : ИВЭСЭП, Знание, 2001. – 176 с.
5. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры, дискуссии (Анализ зарубежного опыта) / М. В. Кларин. – Рига : НПЦ «Эксперимент», 1995. – 176 с.
6. Ломакина О. Е. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя иностранных языков : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / Ольга Евгеньевна Ломакина. – Волгоград, 1998. – 255 с.
7. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : [підручник] / [О. Б. Бігіч, Н. О. Бражник, С. В. Гапонова та ін.] ; під керівн. С. Ю. Ніколасвої. – [2-е вид.]. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
8. Морозова В. С. Формирование готовности будущего учителя иностранного языка к реализации культурологического подхода в обучении: дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / Вера Сергеевна Морозова. – Калуга, 2003. – 211 с.
9. Смолянинова О. Г. Развитие методической системы формирования информационной и коммуникативной компетентности будущего учителя на основе мультимедиа-технологий : дисс. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.02 – теория и методика обучения и воспитания / Ольга Георгиевна Смолянинова. – СПб., 2002. – 504 с.
10. Цетлин В. С. Какими профессиональными качествами должен обладать учитель иностранного языка / В. С. Цетлин // Иностранные языки в школе. – 1996. – № 3. – С. 28–30.
11. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе / Д. В. Чернилевский. – М., 2002. – 437 с.
12. Языкова Н. В. Процесс обучения иностранным языкам как предмет профессионально-методической подготовки будущего учителя / Н. В. Языкова // Иностранные языки в школе. – 1994. – № 2. – С. 49–54.

Рецензенти: Мещанінов О. П., д.пед.н., професор;
Шерстюк Л. В., к.пед.н., доцент.

© Яблоков С. В., 2013

Дата надходження статті до редколегії 30.04.2013 р.

ЯБЛОКОВ Сергій Володимирович – старший викладач кафедри англійської мови Маріупольського державного університету.

Коло наукових інтересів: формування культури професійного спілкування майбутніх учителів іноземних мов.